

Nr 433

Av herr Holmberg m. fl., om vissa åtgärder på den ekonomiska politikens område.

(Lika lydande med motion nr 543 i Andra kammaren)

Den samhällsekonomiska instabiliteten

Av finansplanen framgår att regeringens ekonomiska politik ej heller under 1967 kommer att präglas av en välbehövlig förnyelse. Den kännetecknas tvärtom av ett envist fasthållande vid metoder, som visat sig ej kunna bemästra de svårigheter vi konfronterats med under senare år. Dessa är delvis av nytt slag och därför räcker inte längre den gamla politiken.

År 1966 medförde ökad inflationstakt och ett kvarstående stort underskott i handelsbalansen. Härtill kom under årets sista kvartal sämre konjunkturer och begynnande arbetslöshet. Särskilt industriföretag som konkurrerar med utländska företag har allt svårare att hävda sig. Att övervinna dessa följder av en felaktig ekonomisk politik kan ta lång tid och blir svårare ju längre regeringen framhärdar med sina metoder. Vår ekonomisk-politiska rörelsefrihet begränsas alltmera av industriens växande konkurrenssvårigheter. *Hela denna utveckling bestyrker riktigheten av högerpartiets ofta upprepade varning, att inflationen i längden är den största faran för både full sysselsättning och snabb ekonomisk tillväxt och ej som regeringen brukar påstå framstegens pris.*

Pris- och lönestegringarna har, som finansplanen även påpekar, dämpats i de flesta industriländer och beräknas sakta av ytterligare 1967. Den svenska utvecklingen följer inte samma mönster. Här stiger priser och löner under senare år snabbare än i nästan alla andra industriländer. Den skenbart bättre balansen under de första kvartalen 1966 har tyvärr visat sig vara en tillfällig följd av ett i stort sett okontrollerat omslag till sämre konjunkturer.

Att kostnaderna stiger särskilt snabbt inom verksamhetsgrenar skyddade från internationell konkurrens visar att svårigheterna är självförvållade och medför att resursfördelningen inom samhällsekonomin snedvrids till nackdel för de utlandskonkurrerande delarna av vårt näringsliv. De ökade sysselsättningsvårigheterna bör ses mot denna bakgrund. För första gången under efterkrigstiden *avtar* aktiviteten inom industrien snabbt och detta i ett läge där vi skulle behöva en ekonomisk politik, som möjliggjorde en snabb *ökning* av industriproduktionen.

Hur långt vi ännu har kvar till en stabilisering, som steg för steg återställer den försvagade konkurrenskraften, framgår av att penningvärdet 1966 försämrades nära 5 procent. Konsumentprisindex låg t. o. m. 5¹/₂ procent högre än 1965. Detta är som sagt oroande både vid jämförelse med andra år och med utvecklingen i andra länder. Ändå rådde under 1966 bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på både arbetsmarknaden och olika varumarknader. Även inflationsimpulserna utifrån på grund av den internationella prisutvecklingen var svagare 1966 än tidigare. *Förklaringen till att penningvärdet i vårt land trots detta försämrades så starkt är att de höga kostnader, som uppstått i verksamhetsgrenar skyddade från internationell konkurrens, har börjat slå igenom på alla andra områden.* Detta bestryks även av den preliminära nationalbudgeten (s. 5). Allt detta är djupt oroande och visar oemotsägligt att en stabiliseringspolitik med hjälp av de medel regeringen hittills använt ej förmår skapa en lugn pris- och kostnadsutveckling. Läget kräver nu skyndsamma och fasta åtgärder med användande av delvis nya metoder och präglade av en annan grundsyn på samspelet mellan den ekonomiska politikens olika hjälpmedel.

Följande tabell visar att pris- och löneutvecklingen i Sverige under åren 1960—65 ungefär låg på genomsnittet för hela Västeuropa. Fr. o. m. 1965 har emellertid en markant förändring inträffat. Endast i ett fåtal av de 13 länder, för vilka uppgifter redovisas i tabellen, har priser och industrilöner stigit så snabbt som i Sverige. När det gäller inflationen har endast Danmark haft en sämre utveckling än Sverige.

Procentuella förändringar

	Konsumentpriser ¹			Timförtjänster		
	1960— 1965 % pr år	3 kv. 1964— 3 kv. 1965	3 kv. 1965— 3 kva. 1966	1960— 1965 % pr år	3 kv. 1964— 3 kv. 1965	3 kv. 1965— 3 kv. 1966
	Belgien	2,5	3,8	3,7	8,2	10,4
Danmark	5,6	8,2	5,9	10,3	49,3	43,1
Finland	5,3	4,7	3,8	8,4	9,2	7,3
Frankrike ²	3,8	2,6	2,7	7,5	5,7	5,9
Italien ²	4,9	4,2	1,9	10,4	7,1	3,0
Nederländerna ²	3,5	5,3	5,0	9,9	9,5	8,6
Norge	4,1	3,5	3,7	7,1	10,1	5,6
Schweiz ²	3,2	3,9	4,3	5,4	4,8	6,1
Storbritannien	3,5	4,8	3,7	4,5	7,1	5,4
Sverige	3,6	6,1	5,1	8,3	9,6	9,6
Västtyskland	2,8	3,9	2,9	9,3	10,4	6,3
Österrike	3,9	6,0	0,8	9,1	11,4	7,2
Förenta Staterna	1,3	1,7	3,3	3,0	3,6	4,1
Kanada	1,6	2,5	3,9	3,5	5,3	5,0

¹ Prisutvecklingen har i vissa fall påverkats av förändringar i indirekt beskattning och subventionering.

² Timlönetariffer.

³ Avser 2:a kvartalen.

⁴ Avser 1:a kvartalen.

Källor: OECD, Main Economic Indicators; nationell statistik.

Den enda rimliga slutsatsen av dessa uppgifter är att frågan om pris- och kostnadsutvecklingen måste angripas med en helt annan kraft och med andra metoder än vad som hittills gjorts.

Allvaret i den svenska kostnadsutvecklingen kan också illustreras med hjälp av situationen inom en rad industribranscher.

Produktionen inom järnmalmsgruvorna minskade med 1 procent. För 1967 väntas här en nedgång i volym räknat av inte mindre än 20 procent, vilket värdemässigt är mera på grund av fallande priser. Produktionen av pappersmassa minskade förra året med 4 procent och även här är prisutvecklingen svag. Inom träindustrin minskade produktionen 1966 med 1 procent. Textil- och beklädnadsindustrin minskade med 4 procent men i år förutses möjligen en moderat uppgång. Inom andra branscher där produktionen visserligen ökade 1966 var dock prisutvecklingen otillfredsställande, som exempelvis för varvsindustrin samt järn- och stålverk. De tilltagande svårigheterna inom en rad branscher är en direkt följd av att kostnadsutvecklingen i Sverige är ogynnsammare än i konkurrentländerna.

Stabiliseringspolitikens metoder

Den ekonomiska politiken måste enligt vår bestämda och ofta framförda mening utnyttja ett vidgat register av samverkande och inbördes väl avvägda metoder. En restriktiv kreditpolitik tillsammans med ständiga skattehöjningar och olika former av direkta ingripanden och regleringar leder ej till ökad samhällsekonomisk stabilitet. En översyn av hela den ekonomiska politiken är därför oundgängligen nödvändig. De offentliga utgifternas alltför snabba tillväxttakt; skattepolitikens kostnadshöjande och arbetshämmande verkningar; bostadspolitikens ryckighet; den stela kreditpolitiken med dess omfattande prioriteringar; det minskade sparandet och den okontrollerade löneutvecklingen undergräver stabiliteten. En fortsatt uraktlåtenhet att resolut gripa sig an med dessa nära sammanhängande frågor kan få allvarliga konsekvenser för både sysselsättning och framstegstakt.

Vi reagerar i denna situation mot oklara uttalanden från regeringshåll där det görs gällande att den fria ekonomien, eller som man säger »vår typ av blandekonomi», nu skulle vara i behov av ytterligare ingrepp och styrning från samhällets sida. De nuvarande svårigheterna beror på regeringens oförmåga att utnyttja den fria marknadshushållningen, som utgör grunden och förutsättningen för Sveriges och alla västerländska industriländers välstånd. Det finns därför ingen anledning att ompröva själva det ekonomiska systemet, men däremot framstår en djupgående omprövning av hela den ekonomiska politiken som en logisk och ofrånkomlig konsekvens av särskilt de senaste årens erfarenheter.

De offentliga utgifterna

De offentliga utgifternas och den offentliga sektorns snabba expansion är en av de väsentligaste orsakerna till inflationen och bristen på balans i den svenska samhällsekonomien. Från högerpartiets sida har under senare

år gång på gång framhållits att de offentliga utgifterna inte bör tillåtas öka snabbare än den totala produktionen av varor och tjänster. EEC har givit rekommendationer med liknande innehåll åt regeringarna i de olika medlemsländerna. Om man vill söka komma till rätta med inflationsproblemet gäller det framför allt att begränsa de offentliga utgifternas stegringstakt. Detta innebär att olika kostnadskrävande projekt och reformer måste anpassas till konjunkturerna, vilket kräver en förbättrad och mera systematiserad långsiktplanering inom stat och kommun med angelägenhetsgradering av olika projekt och ökad flexibilitet när det gäller möjligheten att tidsmässigt genomföra beslutade reformer. Av mindre betydelse är det i den svenska debatten överbetonade intresset för budgetsaldots storlek.

De senaste årens exceptionellt snabba penningvärdeförsämring måste till mycket stor del sökas i de offentliga utgifternas kraftiga ökningstakt. Jämfört med utvecklingen i andra länder har den offentliga sektorn i Sverige vuxit mycket snabbt. Detta är särskilt anmärkningsvärt eftersom det under denna tid ej funnits något behov av att späda på en alltför svag inhemsk efterfrågan; situationen har tvärtom varit den motsatta. Bruttonationalprodukten har mellan 1960 och 1966 ökat med omkring 4 1/2 procent per år. Den offentliga konsumtionen har under samma tid ökat med närmare 6 procent per år. För 1967 räknar finansministern med en fortsatt snabb ökning — 6 procent — trots att bruttonationalprodukten endast väntas öka med 4 procent. Att den offentliga konsumtionen ökat betydligt lugnare i de flesta andra länder framgår av denna tabell:

	1964	1965	1966	1967 (prognos)
USA	0,2	2,5	7	5,5
Västtyskland	— 0,6	6,6	2	3
Holland	0	1,5	2,5	1
Frankrike	3,0	2,1	3	4
Italien		3,7	4,5	6
EEC	1,5	4,2	3	4
England	1,9	3,8	4	3
Norge	5,8	16,7	3,5	6
Västeuropa	1,7	4,1	3	3,5
Sverige	5,1	6	5,8	6

Källa: Preliminär nationalbudget för år 1967.

Rationell administration

Vi är väl medvetna om att en begränsning av de offentliga utgifternas tillväxttakt erbjuder många svåra problem. Detta får emellertid ej längre hindra en beslutsam och systematisk aktion för att komma till rätta med den under senare år alltför kraftiga och inflationsdrivande stegringen av det allmännas utgifter. En fortsatt okontrollerad utveckling skulle äventyra alla övriga stabiliseringsbemödanden och därigenom möjligheterna till fortsatta snabba framsteg.

Vad som för varje år drar till sig ökad uppmärksamhet är allt som sammanhänger med administrativ verksamhets ändamålsenliga organisation

och effektivitet. Inom det fria näringslivet pågår här en snabb utveckling, som efter hand kan förväntas få betydande ekonomiska konsekvenser. Den moderna tekniken för automatisk databehandling har stora möjligheter och kan anpassas till de mest skiftande behov men ställer samtidigt krav på väl genomtänkt organisation. Möjligheterna till systematisk prestationsbedömning och härtill anpassade löneformer för merparten av allt rutinbetonat kontorsarbete har även börjat utnyttjas.

En annan erfarenhet inom näringslivet, som i dessa sammanhang har stor betydelse, är att rationaliseringsverksamhet av skiftande slag bör bedrivas av särskilda härför inrättade avdelningar och personer som är väl lämpade för sådana uppgifter med en för ändamålet lämplig specialutbildning. Alla ledande befattningshavare måste noga följa upp rationaliseringsaktiviteten.

Vad som bör eftersträvas är sålunda en systematisk rationaliseringsaktivitet inom all administration även inom den offentliga sektorn samt samråd och forskning i fråga om metoder och attityder, i likhet med vad som pågår inom näringslivet.

Även sådana hjälpmedel som programbudget med uppgift att till minsta möjliga kostnad tillhandahålla en given mängd av offentliga tjänster, och rambudget med uppgift att inom en på förhand given kostnadsram åstadkomma så stort resultat som möjligt bör kunna utnyttjas i växande omfattning. Det kostnadsmedvetande som härigenom skapas kan ytterligare stärkas genom att, i samband med budgetarbetet och dess uppföljande under löpande räkenskapsår, kalkylera självkostnaderna för många av de tjänster som den offentliga sektorn tillhandahåller. Vi vill i detta sammanhang också peka på betydelsen av ett decentraliserat kostnadsansvar inom offentliga verksamhetsområden på samma sätt som råder inom stora delar av näringslivet.

Prissättning och avgifter på offentliga tjänster

En av marknadshushållningens fördelar är att konsumenterna genom att betala för varor eller tjänster ställer ekonomiska resurser till förfogande för produktionen. Därigenom är det konsumenten som ytterst styr produktionen. När denna mekanism sätts ur spel måste resurser skapas på annat sätt; vanligen genom beskattning. Avgiftsfria varor eller tjänster medför t. ex. att efterfrågan stiger och ytterst besvärande köer uppstår. Särskilda svårigheter uppstår när stat och kommun av finansiella eller andra skäl ej kan avdela lika mycket pengar för sådana varor och tjänster som konsumenterna själva skulle varit villiga att göra i en fri marknad.

En metod som kan användas för att minska dessa olägenheter är att prissätta och avgiftsbelägga offentliga tjänster. Även i de fall då en avgiftsbeläggning bedöms såsom olämplig, är en intern prissättning på grundval av självkostnadsberäkningar ett värdefullt administrativt hjälpmedel. Me-

toden innebär att bättre prövning av olika önskemål möjliggöres genom att hänsyn kan tagas till både angelägenhetsgrad och kostnad.

När den formella prissättningen följs upp med avgiftsbeläggning innebär detta att en prismekanism med valmöjligheter för konsumenterna införs. Genom att avgiftsfinansiera ett brobygge kan det visa sig att de som frekventerar bron, d. v. s. konsumenterna, är villiga att betala en avgift för att kunna få snabbare och bättre transport. Alternativet är nämligen ofta avsaknad av bro och ej avgiftsfri bro.

Över huvud taget föreligger välgrundad anledning att verkställa en samlad översyn av de sociala reformer och inkomsttransfereringar, som sker genom olika bidrag och förmåner, som återkommer på skattsedeln i form av ökade skatter. Med stigande inkomster försvagas motiven för avgiftsfrihet på en del områden, och de pengar som därigenom sparas kan läggas ner på mer angelägna uppgifter. Finansdepartementet har under senare år visat ett ökat intresse för ovanstående synpunkter, men några initiativ har inte tagits i denna riktning.

Sparandet

Det ekonomiska framåtskridandet i vårt land, liksom i övriga västerländska industriländer, har som grundförutsättning haft ett omfattande frivilligt sparande, som genom penninginstituterna samlats upp och ställts till näringslivets förfogande. Våra nuvarande ekonomiska svårigheter med bristande kapitaltillgång och sviktande konkurrenskraft visar tydligt att olika former av kollektivt sparande ej är till fyllest.

Det viktigaste hindret för ett ökat enskilt sparande är den höga inflationstakten. Med en inflation på 5 procent, d. v. s. den genomsnittliga penningvärdeförsämringen under de senaste åren, och en marginalsatt på 50 procent, vilken i dagens läge drabbar ett betydande antal inkomsttagare, krävs en inlåningsränta på 10 procent för att spararen inte skall få negativ avkastning på sitt sparkapital. En grundläggande förutsättning för ett ökat enskilt sparande är sålunda att inflationstakten nedbringas och att marginalsatterna sänks.

Den bristande tilltron till penningvärdets stabilitet motiverar sparstimulerande åtgärder. Dessa står enligt vår mening i god överensstämmelse med önskvärldheten av att på så många händer som möjligt sprida de ökade ekonomiska tillgångarna.

Åtgärder i detta syfte hindrar emellertid inte att mycket annat kan göras för att öka kapitalbildningen i samhället genom enskilt sparande. Ett väsentligt område i detta sammanhang är bostadssektorn, där den genomsnittliga kapitalinsatsen av de boende är låg. Självfinansieringsgraden inom bostadssektorn har länge visat en nedgång och understiger nu 30 procent, vilket jämfört med andra näringsgrenar är mycket lågt. Införande av särskilda sparstimulerande åtgärder inom bostadsområdet — liknande det

statliga premieringssystemet i anslutning till lönsparandet, som enligt uppgift för närvarande övervägs inom lönsparkommittén — skulle öka det totala enskilda sparandet och kapitaltillgången inom bostadssektorn. Detta skulle i sin tur möjliggöra genomförandet av sådana investeringar inom andra viktiga områden, som för närvarande hämmas av kapitalbrist.

Bostadsbyggandet

Vi anser oss sakna anledning att i denna motion ånyo mera utförligt redogöra för vår inställning till bostadsbyggandet, dess omfattning och finansiering. Hyresregleringens stegvisa avveckling under en ej alltför lång övergångstid är av väsentlig betydelse för åstadkommandet av balans mellan tillgång och efterfrågan på bostadsmarknaden. Denna balans kommer i sin tur att skapa nya utgångspunkter för bostadsbyggandet, som blir helt integrerat med det övriga näringslivet och underkastat den fria marknadshushållningens regler. Självfallet ger stadsplaner och andra instrument för samhällsplanering de ramar inom vilka marknadskrafterna har att verka. Bostadsbyggandets omfattning kommer med en sådan ordning att bestämmas av lönsamhetskriterier d. v. s. konsumenternas efterfrågan. En annan grundförutsättning är de generella subventionernas avveckling, med undantag för vissa socialt betingade familjebostadsbidrag till de lägsta inkomsttagarna. Nästan alla måste med andra ord betala en realistisk hyra, som ger täckning för byggnadskostnaderna. Detta innebär att den nödvändiga resursallokeringen fungerar på samma sätt för bostadsbyggandet som för tillverkning av bilar och andra varor. Liksom antalet bilar, som tillverkas i vårt land, ej beror av politiska beslut utan av konsumenternas efterfrågan, så kommer antalet nya lägenheter att bestämmas av marknadens villkor. Härigenom slipper vi också alla dessa tämligen förvirrade debatter om att det ett visst år skall byggas 90 000 lägenheter eller kanske 92 000, liksom den vilseledande statistik myndigheterna brukar sammanställa. Framför allt kommer vi ifrån den ytterst besvärande ryckighet i bostadspolitiken, som bär en stor del av ansvaret både för den arbetslöshet och den överhettning av ekonomin med åtföljande onormala lönerörelser, som för närvarande återkommer med jämna mellanrum.

Kreditmarknaden

Industriens investeringar under 1966 har ökat med endast 5 procent, vilket bör jämföras med de 14 procent som i den preliminära nationalbudgeten ansågs som en möjlig och önskvärd ökning. Denna utveckling kan sägas ha tre orsaker. För det första har konjunkturläget och lönsamheten försämrats. För det andra har det reella utrymmet för både offentliga och privata investeringar varit otillräckligt. För det tredje har kreditmarknadsläget omöjliggjort en kraftigare expansion av industriinvesteringarna. Samtliga

dessa faktorer kommer med stor sannolikhet att verka återhållande även under innevarande år.

I denna situation präglad av kapitalknapphet och inom många branscher sjunkande lönsamhet tilldrar sig kreditmarknaden ökad uppmärksamhet. I en väl fungerande kreditmarknad finns inga vattentäta skott mellan olika sektorer och ingen av statsmakten administrerad prioritering. Under utpräglad högkonjunktur fungerar en relativt hög ränta som återhållande faktor medan den bör vara måttlig vid normala konjunkturer. Oberoende av konjunkturläget bör kredit kunna erhållas av företag och enskilda med god kreditvärdighet. Kreditväsendets uppgift är att pröva kreditvärdigheten och handla därefter, ej att fungera som en halvstatlig ransoneringsapparat.

Mycket står att vinna genom en mera ändamålsenlig fördelning av våra knappa kapitalresurser, innebärande förtursrätt för de mest räntabla investeringarna. På denna väg kan även önskvärda strukturrationaliseringar finansieras eftersom »önskvärdhet» där i stort sett är liktydig med räntabilitet.

Även en avvägning av industriinvesteringarnas volym gentemot andra privata investeringar och i viss mån även gentemot offentliga investeringar av olika angelägenhetsgrad sker lättare inom ramen för en fungerande kreditmarknad. En något lägre ambitionsgrad inte minst i fråga om de kommunala investeringarna framstår dock som ett värdefullt bidrag till avspänning. Ser man alla offentliga utgifter som en helhet och bedömer »finanspolitiken» på motsvarande sätt så inses att en »stark finanspolitik», som effektivt minskar trängseln på kreditmarknaden, endast kan åstadkommas genom *ökad planmässighet inom den totala offentliga sektorn*.

I detta sammanhang tilldrar sig den »näringspolitiska fonden» en föga smickrande uppmärksamhet. Staten beräknas preliminärt behöva låna 600 milj. kronor under nästkommande budgetår. Läget på kreditmarknaden kompliceras genom att staten avser att låna ytterligare 500 milj. kronor, d. v. s. sammanlagt 1 000 milj. kronor, för att tillskapa en fond, som sedan skall återlånas till näringslivet enligt vissa ännu ej kända riktlinjer.

Ett ytterligare viktigt bidrag till normalisering av kreditmarknaden vore valutareglernas avskaffande med en öppen internationell anknytning av kredit- och kapitalmarknaden. Som motargument brukar anföras att detta skulle försvåra en aktiv konjunkturpolitik. Motsatsen torde snarare vara fallet. Vid en kraftig skärpning av penningpolitiken sker inflödet av pengar utifrån på de svårkontrollerade vägar som fortfarande är tillåtna (exempelvis genom importkrediter). Staten lyckas sålunda endast förhindra att kreditströmmarna tar de mest effektiva och för vårt vidkommande även mest lönande vägarna, varigenom i själva verket konjunkturanpassningen försvåras. En valutakontroll kan endast accepteras i samband med en akut valutakris. En fördel med fri anknytning till den internationella kapitalmarknaden är att en hel del mycket stora investeringsprojekt (t. ex.

petrokemiska) lättare kan finansieras utan motsvarande minskning av den övriga industriens investeringar. En sådan långfristig internationell kredit knuten till bestämda projekt medför uppenbara fördelar, därför är myndigheternas envisa vägran att beträda denna väg svårförståelig.

Den föreslagna investeringsavgiften på 25 procent för vissa oprioriterade byggnadsföretag måste avvisas. Varje sektorisering av kreditmarknaden är ägnad att minska konkurrensen och innebär ett mindre rationellt kapitalutnyttjande. De rationaliseringar som erfordras för att vi skall kunna bära våra internationellt sett mycket höga lönekostnader gäller inte endast den varuproducerande industrien utan även förvaltning, varudistribution, handel och övriga tjänster. Den köbildning av de s. k. oprioriterade byggena som redan föreligger kan beräknas öka lavinartat under de närmaste 1 1/2 åren. Avvecklingen kommer därför att erbjuda ett samhällsekonomiskt mycket svårbemästrat problem, vilket aldrig behöver uppstå vid en fri kreditmarknad.

Inkomstpolitiken

Löneutvecklingens roll i inflationsprocessen har under senare tid tilldragit sig ökad uppmärksamhet. Genom sin institutionella bundenhet verkar lönebildningen som en självständig inflationsfaktor. Med en framgångsrik stabiliseringspolitik skulle staten indirekt kunna påverka de genom fria avtal överenskomma lönerna i modererande riktning. I vår motion I: 310 år 1966 skrev vi följande:

Uppenbart är att arbetsmarknadens parter har svårighet att bemästra sina uppgifter när den samhällsekonomiska balansen rubbas och i samband därmed uppstår utpräglad brist på arbetskraft. Skatteprogressionen, löneglidningen och inflationen skapar tillsammans en för de avtalslutande parterna i längden omöjlig situation. Kompensationskraven blir undan för undan av en storleksordning, som inte på långt när ryms inom ramen av beräknad produktivitetsökning. Viktigt är därför att man i dagens läge gör klart för sig de risker som kan skönjas i förlängningen av dagens perspektiv. Bitterhet och aggressivitet på arbetsmarknaden kan komma att öka med risk för en maktkamp med strejker, lockout och politiska påtryckningar som medel. Den logiska konsekvensen av en sådan utveckling kan befars bli ett tillstånd där till sist även lönepolitiken måste centraldirigeras med alla de olägenheter och den fundamentala frihetsbegränsning detta skulle innebära. En sådan utveckling måste förhindras.

Utvecklingen under 1966 har på ett olycksbådande sätt understrukit allvaret i detta perspektiv. Enligt vår mening bör statsmakten lämna mera positiva bidrag till arbetet med att finna metoder, som med bibehållet ansvar och full avtalsfrihet för arbetsmarknadens organisationer dock leder till en mera balanserad löneutveckling. En särskilt viktig fråga är att finna förhandlingsformer där under ett inledande skede alla löntagargrupper och arbetsgivarorganisationer konfronteras med varandra för diskussion om det samhällsekonomiska utrymmet för summan av alla löneökningar. Här-

vid bör stat och kommun deltaga i egenskap av arbetsgivare. Regeringens högskattepolitik har starkt påverkat lönestrukturen och ökat de nominella inkomstskillnaderna mellan hög- och låglönegrupperna. Sänkta marginalskatter kan därför verksamt bidra till en lugnare utveckling av avtalsförhandlingarna för de s.k. högre inkomsttagarna på samma gång som större möjligheter skapas för att lösa det alltmer svårbemästrade problem som låglönegrupperna utgör.

Arbetsmarknadspolitiken

Det försämrade läget på arbetsmarknaden har avslöjat att politiken på detta område, trots livliga försäkringar om motsatsen, ännu ej är tillfredsställande. Bland annat är arbetslöshetsstatistiken missvisande genom att den stora »dolda» arbetslösheten bland gifta kvinnor som önskar förvärvsarbete men ej kan beredas sådant inte redovisas. Kvinnornas ställning inom arbetslivet försämras över huvud taget mera än männens när arbetslösheten växer, vilket är otillfredsställande. Denna speciella osäkerhet för den kvinnliga arbetskraften är olycklig inte minst med hänsyn till att den kvinnliga arbetskraftens betydelse för samhällsekonomin oavbrutet ökar. Även för den äldre arbetskraften har det visat sig att svårigheterna vid driftsin-skränkningar ofta blir avsevärt mycket större än för övriga arbetstagare. Samtidigt möter för närvarande ungdomen — med eller utan utbildning — helt nya problem vid sitt första inträde på arbetsmarknaden. Helt allmänt kan sägas att vid ett sysselsättningsläge, som ej längre präglas av arbetskraftsbrist utan av en viss långvarig brist på arbetstillfällen, kommer vissa grupper i ett sämre läge än andra. Detta gäller kvinnorna, ungdomen och den äldre arbetskraften. Vår åsikt är att dessa förhållanden ställer både arbetsförmedlingen och den långsiktiga planeringen av hela utbildningspolitiken på alla nivåer inför nya problem.

Härtill kommer att den ökade arbetslösheten har drabbat vissa regioner särskilt hårt. Den dämpade efterfrågan på arbetskraft bör emellertid bedömas mot bakgrund av den långsiktiga »brist» på arbetskraft som påvisades av långtidsutredningen under förutsättning av förverkligade produktionsplaner med fortsatt snabb stegring av bruttonationalprodukten.

Den tekniska utvecklingen, marknadsförutsättningarna för traditionella svenska exportvaror och det snabbt stigande svenska kostnadsläget har i kombination forcerat den ständigt pågående omstruktureringen av det svenska näringslivet, vilket i sin tur ställer stora krav på den ekonomiska politiken. Speciellt de trygghetsfrågor som aktualiseras för de enskilda medborgarna i samband med företagsnedläggelser måste bli föremål för en seriös politisk behandling. Samtidigt bör emellertid fastslås att de strukturrationaliseringar som genomförs inom industrien är ägnade att höja effektiviteten inom näringslivet och att ge det en effektivitet som på lång sikt är en förutsättning för att vi skall kunna bibehålla en internationellt sett hög levnadsstandard.

Vi har tidigare i olika sammanhang — i motsats till regeringen — framhållit, att en ständigt hög inflationstakt inte är en konsekvens av den fulla sysselsättningen utan tvärtom utgör det allvarligaste hotet mot full sysselsättning. Inflationen begränsar den ekonomiska politikens rörelsefrihet. Det senaste årets utveckling har understrukt detta. Den bristande balansen i utrikeshandeln liksom de akuta svårigheterna inom vissa delar av vår industri är till stor del att söka i det snabbt stigande svenska kostnadsläget. Regeringen bär genom sin egen politik själv en stor del av ansvaret för att arbetskraft måste friställas inom så många branscher och företag. En grundläggande åtgärd för att undvika ekonomiska svårigheter av denna typ bör därför vara att hålla tillbaka inflationen.

En fortsatt snabb strukturrationalisering inom industrien är **nödvändig** för den fortsatta välståndsutvecklingen. Denna process bör liksom tidigare ske utifrån de marknadsmässiga förutsättningarna för de skilda industribranscherna. Samhällets åtgärder bör inriktas på att skapa goda reala och finansiella förutsättningar för ett effektivt industriellt företagande på samma gång som de enskilda medborgarnas trygghet i denna omvandling måste värnas. Detta måste dock ske i former som i görligaste mån främjar rationaliseringsprocessen. Vi delar därför den syn på arbetsmarknadspolitik som kommit till uttryck i en fortsatt nedskärning av beredskapsarbetenas omfattning och en utbyggnad av de rörlighetsstimulerande åtgärderna, såsom omskolning och flyttningsbidrag. Utökad vuxenutbildning och yrkesutbildning är nödvändiga för att öka arbetskraftens rörlighet på längre sikt.

Undersökningar visar att en stor del av dem som flyttat med hjälp av bl. a. flyttnings-, familje- och resebidrag inom mycket kort tid vänder tillbaka till hemorten. De psykologiska aspekterna på arbetsmarknadspolitik måste därför ges större uppmärksamhet om den skall kunna ge bättre utdelning än hittills. Vi vill därför föreslå att en undersökning snarast genomföres av de sociologiska verkningarna av den aktiva rörlighetsbefrämjande arbetsmarknadspolitik. Vi anser dessutom att det vore värdefullt att få en belysning av dess ekonomiska verkningar. Det förefaller lämpligast att denna utredning göres av det nybildade institutet för arbetsmarknadsforskning.

På längre sikt är förmodligen bristen på arbetskraft det allvarligaste hindret för en fortsatt snabb ekonomisk expansion. Av denna anledning bör åtgärder vidtagas för att i största möjliga utsträckning öka utbudet av arbetskraft. Genom en rörlig pensionsålder och tillrättaläggande av lämpliga arbetsuppgifter samt ökad deltidssysselsättning borde ett väsentligt tillskott av välutbildad arbetskraft erhållas. Marginalskatternas höjd och över huvud taget hela skattesystemets utformning har säkerligen stor betydelse för dessa grupper — inte minst för den kvinnliga arbetskraften — benägenhet att inträda på arbetsmarknaden. Särskilt viktigt är härvid att de faktorer som påverkar arbetskraftsutbudet analyseras.

Under de båda senaste åren har det skett en mycket stark ökning av in-

vandringen av utländsk arbetskraft till vårt land. Som en följd av de organisatoriska och principiella problem som invandringen skapade infördes vid årsskiftet 1965/66 skärpta regler för den s. k. spontana invandringen. Enligt vår mening bör invandringen noga planeras och styras så att arbetskraften kan nyttiggöras inom bristsektorerna av vår ekonomi.

En kraftigt ökad informations- och förmedlingsverksamhet i utvandrarländerna är angelägen. Den invandrande arbetskraftens sociala anpassningsproblem bör ägnas ökad uppmärksamhet. Den stora återflyttning av invandrad arbetskraft som sker från vårt land är sannolikt inte planerad utan kan bero på att utlänningarna har stora anpassningsproblem i det svenska samhället. De erfarenheter som gjorts på olika industriorter bör här vara av stort intresse.

Arbetskraftsbalansen och dess prognos bör regelbundet sammanställas som en tydlig pendang i reala termer till nationalbudgeten. En sådan »arbetskraftsbudget» fyller både pedagogiska och samhällsekonomiska syften. Den skulle utgöra en ändamålsenlig kontroll av nationalbudgeten, där man för närvarande liksom i långtidsutredningen nöjer sig med mycket grova uppskattningar, och samtidigt ge en god vägledning för arbetsmarknadsstyrelsens och andra myndigheters insatser. Att märka är att det här måste gälla *all arbetskraft*, sålunda även lärare, tekniker, läkare m. fl. med högre teoretisk utbildning. Gång på gång har under senare år påpekats den dåliga planeringen i fråga om tillgången på akademiskt utbildade krafter. En förutsättning för en bättre ordning och därigenom även för en jämnare löneutveckling är en betydligt mera omfattande prognosverksamhet.

Sammanfattning

Statsverkspropositionen för budgetåret 1967/68 präglas av ökade ansträngningar att begränsa statsutgifterna. Att trots detta en avsevärd statlig upplåning blir nödvändig visar att återhållsamhet med och en långsiktig planering av statsutgifterna borde ha påbörjats för åtskilliga år sedan. Alltför snabbt växande offentliga utgifter framstår fortfarande som huvudorsaken till svårigheterna att stabilisera samhällsekonomin. Men därutöver fordras nu enligt vår mening en djupgående omprövning av den ekonomiska politiken och dess olika hjälpmedel. Härvid är kreditmarknadens normalisering och frigörelse den viktigaste reformen. Endast med väl fungerande och balanserade kredit- och kapitalmarknader kan de samhällsekonomiska resurserna fördelas effektivt och ändamålsenligt. Inte minst skattepolitiken är i trängande behov av reformer och ökad konsekvens. Utrymme för sådana reformer skapas bäst genom att den nuvarande omsättningsskatten om lägges enligt de riktlinjer som allmänna skatteberedningen föreslagit och genom en planmässig, etappvis genomförd sänkning av marginals-katten.

En annan viktig reform är bostadsbyggandets överförande från den reglerade till den fria sektorn av samhällsekonomin. Även här spelar kreditmark-

nadsfrågorna en avgörande roll. Utrymme bör skapas för de fria kreditinstitutens möjligheter genom avveckling av de statliga bostadskrediterna. Vi ställer oss avvisande till det schablonmässiga stoppet för vissa typer av byggen som regeringen anser mindre angelägna. En angelägenhetsgradering av olika investeringsobjekt kan genomföras med andra och smidigare metoder.

Det råder ganska god enighet om den ekonomiska politikens målsättning — samhällsekonomisk stabilitet med hög och jämn sysselsättning. Däremot går åsikterna isär beträffande metoderna. Vi delar på intet sätt regeringens bedömning att de aktuella svårigheterna visar att flera statsingripanden är nödvändiga. Tvärtom anser vi att flera viktiga ekonomiska aktiviteter som är starkt hämmade av olika regleringar bör befrias från dessa.

Under återopandande av vad som ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i enlighet med de riktlinjer som angivits i denna motion snarast förelägga riksdagen ett samlat förslag till de åtgärder på den ekonomiska politikens område som är ägnade att trygga sysselsättning och hejda pris- och kostnadsstegringar och som föranledes av nödvändigheten av att återställa betalningsbalansen gentemot utlandet samt att därvid särskilt taga hänsyn till

1. behovet av en effektiv planering av hela den offentliga sektorn i fråga om storlek och expansionstakt;

2. behovet av att åstadkomma en rationellare administration och effektiv bedömning av arbetsprestationen inom statliga och kommunala myndigheter;

3. behovet av att genom avgifter finansiera vissa av de tjänster som offentliga myndigheter erbjuder;

4. framförda förslag om att pröva rambudget och programbudget för att därmed öka effekten av insatta resurser.

Stockholm den 26 januari 1967

Yngve Holmberg (h)

Carl Eskilsson (h)

Allan Hernelius (h)

Gösta Jacobsson (h)

Rolf Kaijser (h)

N. Yngve Nilsson (h)

Ragnar Sveningsson (h)

G. Ivar Virgin (h)